

Adrian Nicolescu: *Istoria civilizației britanice*
© 2005, Editura Institutul European Iași

INSTITUTUL EUROPEAN
Iași, str. Cronicar Mustea nr. 17, cod 700198, C.P. 161
euroedit@hotmail.com
<http://www.euroinst.ro>

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NICOLESCU, ADRIAN

Istoria civilizației britanice / Adrian Nicolescu; cu un cuvânt înainte de Excelența Sa Christopher Crabbie, CMG ambasadorul Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord.

- Iași: Institutul European pentru Cooperare Cultural-Științifică, 1999- 3 vol.

ISBN 973-586-122-4

Vol. 3 : Secolul al XVIII-lea : 1714-1837. - 2005.

Bibliogr. - Index. - ISBN 973-611-375-2

I. Crabbie, Christopher (pref.)

008(420)

Potrivit Legii nr. 8/1996, a dreptului de autor, reproducerea (parțială sau totală) a prezentei cărți fără acordul Editurii constituie infracțiune și se pedepsește în conformitate cu aceasta.

Printed in ROMANIA

ADRIAN NICOLESCU

ISTORIA CIVILIZAȚIEI BRITANICE

Volumul III

Secolul al XVIII-lea: 1714 - 1837

INSTITUTUL EUROPEAN
2005

- Vinzătoarea de creveți* 147,
152
Respect pentru oameni și cărți
*Viscol: vapor acostînd în
port* 226
*Visions of the Daughters of
Albion* 351
Visul unei nopți de vară 181,
258, 266
Vizita la mormînt 226
Viziunea Judecării de Apoi
33
- Washington's Birthday* 349
Waverley 139, 408, 410
Weymouth Bay (schiță) 220
When We Two Parted 376
William Atherton și soția sa Lucy
155
Wivenhoe Park 217
Woodstock 408
Zadok the Priest 17, 252, 257
Zoroastre 258

TABLA DE MATERII

- Cuvînt înainte* / 7
ISTORIA POLITICĂ. ANGLIA SUB CASA DE HANOVRA. / 9
George I (1714-1727) / 9
George II (1727-1760) / 16
George III (1760-1820) / 22
George IV (1820-1830) / 40
William IV (1830-1837) / 43
VIAȚA ECONOMICĂ, SOCIALĂ ȘI CULTURALĂ / 47
Creșterea demografică / 47
Agricultura și creșterea animalelor / 48
Industria / 50
Comerțul / 53
Finanțele / 53
Transportul / 54
Expediții și descoperiri geografice / 56
Orașele / 58
Moda / 68
Sportul și distracțiile / 73
Armata și marina militară / 74
Administrația și justiția / 77
Relații comerciale și diplomatice dintre Marea Britanie și Țările române / 79
Arhitectura / 82
Pictura și gravura / 141
Sculptura / 237
Arhitectura peisagistă. Grădini și parcuri / 245
Muzica și instrumente muzicale / 250
Ebenisteria / 276
Ceramica / 287
Sticlăria / 297
Orfevrăria / 299
Învățămîntul / 308
Știința și tehnica / 313
Limba / 325
Literatura / 332
Literatura filosofică, economică și istorică / 414
Note / 442
Lista ilustrațiilor alb-negru / 471
Lista ilustrațiilor color / 475
Bibliografia / 477
Indice de persoane / 483
Indice de locuri / 489
Indice de lucrări / 501
Tabel genealogic

caracter comparatist. La aparatul critic există unele noutăți: lista ilustrațiilor color și alb-negru nu mai conține explicații suplimentare descriptive, acestea fiind acum introduse și comentate în corpul lucrării. Bibliografia generală și tematică este ultra-selectivă, ca de altfel și Indicele de nume proprii; acestea din urmă apar o singură dată, numai acolo unde sînt tratate *per se*, și nu ori de cîte ori se repetă *passim*.

Ca și în trecut, în selectarea enormului material ne-am lăsat călăuziți de dorința de a răspunde, în beneficiul cititorului, la întrebarea retorică pusă odată, acum patru secole, de Mathurin Régnier: *Sais-tu ce qu'il faut savoir afin de bien savoir ?* Cititorul va aprecia singur.

În încheiere, exprimăm conducerii administrative și personalului tehnic ale editurii Institutul European gratitudinea noastră pentru aspectul grafic al lucrării.

Acest al treilea volum este închinat celei de-a 125-a aniversări a stabilirii relațiilor diplomatice dintre România și Marea Britanie, prin înființarea Legației României la Londra la 17/29 aprilie 1880.

Autorul

ISTORIA POLITICĂ ANGLIA SUB CASA DE HANOVRA

Cea de-a șasea dinastie domnitoare în Anglia, după cele anglo-saxonă, normandă, angevină (plantagenetă: Casa de Lancaster și Casa de York), Tudor și Stuart, a fost dinastia hanovriană (Casa de Hanovra). Această dinastie germană (prelungită prin Casa de Saxa-Coburg-Gotha și Casa de Windsor) a fost și este încă cea mai longevivă, punctată de lungile domnii ale regelui George III și reginei Victoria*. Domnia actualului suveran, regina Elisabeta a II-a, a fost marcată în anul 2002 prin ceremoniile legate de Jubileul de Aur. Ea este deja cea de-a treia domnie, ca durată, din istoria Marii Britanii.

George I (1714-1727), primul rege hanovrian al Marii Britanii, i-a succedat la domnie reginei

* Recordul european îl deține Ludovic XIV, cu 72 de ani de domnie, urmat de împăratul Franz Joseph, cu 68 de ani. Recordul mondial (atestat) aparține faraonului Pepi II Neferkare din a 6-a dinastie memfită (Vechiul Regat), care a domnit 91 de ani.

Ana Stuart (verișoara sa de gradul al doilea), în baza „Legii succesiunii la tron” (*Act of Settlement*) din 1701, care bară accesul la tronul Angliei al unui descendent catolic (v. vol. 2) în favoarea unui protestant. Or, George era protestant. Tatăl său, Ernst Augustus, era cel de-al patrulea fiu al lui Georg Louis, duce de Braunschweig-Lüneburg-Calenberg și al Annei Lenore, fiica lui Louis, landgraf de Hessen-Darmstadt*. În anul 1658, Ernst Augustus s-a căsătorit cu Sophia de Hanovra, fiica lui Frederic de Wittelsbach, elector palatin de Rin și rege al Boemiei (ca Frederic V). Mama Sophiei era Elisabeta, fiica lui Iacob I Stuart și a Anei de Danemarca și Norvegia (v. vol. 2)

În 1679, Ernst Augustus, moștenitorul tatălui său, devine duce de Hanovra și Braunschweig-Lüneburg, iar în 1692, primul principe elector de Hanovra, ceea ce îi conferă dreptul de a-l alege pe împăratul german. În 1698, când moare (la castelul Herrenhausen), titlurile sale sînt moștenite de fiul său, Georg Louis, primul născut (în 1660, la reședința princiară Leineschloss). Acesta, ca descendent pe linie femeiască al Stuartilor, era astfel dinastul ne-catolic cel mai apropiat de spița Anei Stuart**. De altfel, în 1680, pe cînd avea 20 de ani, tînărul prinț vizitase Anglia ca aspirant la mîna prințesei Ana, și ea în vîrstă de numai 15 ani. Tratatulele au mers relativ bine, dar cea care s-a opus alianței dinastice și a avut ultimul cuvînt a fost mama lui Georg, Sophia de Hanovra, care nu dorea să aibă ca noră pe fiica unei burgheze (Anne Hyde, v. vol. 2). Pe de altă parte, se pare (rezultă din documentele vremii) că nici tinerii nu s-au agreat.

Tînărul prinț primise o educație militară și era o fire marțială. În 1683, participase la despresurarea Vienei asediate de turcii marelui vizir Kara Mustafa. Zece ani mai tîrziu, lua parte la bătălia de la Neerwinden (la est de

* Legea primogeniturii nu funcționa în ducat.

** Mama sa, Sophia de Hanovra, murise la 14 iunie 1714, iar Ana Stuart, la 1 august 1714.

Leuven/Louvain), în care armata prințului de Orania (alias William III al Angliei) este învinsă de mareșalul de Luxemburg¹.

În anul 1714, electoratul de Hanovra (în germană Hannover), situat în nord-vestul Imperiului german (landul Niedersachsen de azi), avea o suprafață de c. 7.000 de mile pătrate (cam cît comitatul Yorkshire). Orașul Hanovra (după care a fost numit principatul) apare menționat prima dată într-un document din 1100; în 1241 primește Cartă imperială, în 1386 se alătură Ligii Hanseatice, iar în 1636 devine reședința ramurii Calenberg-Celle a Casei de Welf. În 1714, orașul Hanovra avea o populație de c.10.000 de locuitori (cam o treime din populația orașului Bristol și de peste 50 de ori mai mică decît cea a Londrei). Din aceste disproporții se poate vedea că autoritatea lui George în Hanovra era resimțită ca fiind mult mai mare și mai directă decît în Anglia. Părăsind Hanovra natală, conducerea efectivă a principatului revine Consiliului Privat, în baza unui regulament (*Regierungsreglement*) promulgat *ad hoc*, în fruntea căruia se afla un prim-ministru (e.g. baronul von Bernstorff).

Primul rege al Marii Britanii și Irlandei din dinastia de Hanovra nu a fost popular, fiind perceput de noii săi supuși ca un străin. Cunoștințele sale de engleză erau precare, motiv pentru care cu miniștrii săi conversa (se pare, execrabil) în franceză*. Fiind adus pe tron de partida *whig*, i-a preferat fățiș pe aceștia, deși pînă la rebeliunea iacobită din 1715 a avut și cîțiva miniștri *tory*. Rebeliunea iacobită (*Jacobite Rebellion*) urmărea răsturnarea suveranului și înlocuirea sa cu James Francis Edward Stuart (fiul lui Iacob II și al catolicei Maria de Modena). Cognomenul pretendentului (*Old Pretender*), apărut mai tîrziu, poate induce în eroare; în 1715, acesta nu avea decît 27 de ani. În septembrie

* Regele vorbea englezește cu un pronunțat accent german; i se atribuie fraza "I hate all boets and bainters", o ilustrare anticipativă a legii fonetice a lui Grimm care arată cum consoanele surde din engleză devin sonore în germană (p > b).

1715, la Braemar, John Erskine, cel de-al 6-lea conte de Mar, îl proclamă pe pretendent rege sub numele de Iacob al III-lea. Orașele scoțiene se raliază cauzei, mai puțin capitala, Edinburgh. Exilat în Franța, Henry St John, viconte de Bolingbroke, fostul premier *tory* (v. vol. 2), duce o susținută campanie de propagandă în favoarea Casei Stuart. Susținătorii englezi (catolici) și scoțieni ai pretendentului sînt însă înfrinți în bătălia de la Preston (în Lancashire) și, respectiv, Sheriffmuir (în Stirlingshire), în aceeași zi de 14 noiembrie*. Șase conjurați scoțieni vor fi executați (printre ei, lordul Derwentwater și lordul Kenmure). O mică forță expediționară sprijinită militar de Spania, debarcată în nord-vestul Scoției, este anihilată la Glenshiel, în apropiere de Inverness, în 1719. De acum încolo, George poate să domnească în relativă liniște (au existat în timp cîteva comploturi dejucate) cu sprijinul partidei *whig*, care cîștigase alegerile din 1715 și care, prin victoria militară și politică asupra *tory*-lor pro-Stuart, vor governa Anglia aproape cinci decenii fără întrerupere. Dintre politicienii *whig*, se remarcă la început James Stanhope, Secretar de Stat, și Charles Spencer, Lordul Sigi-liului Privat, care dominau cabinetul de miniștri al regelui. Ambii sînt nevoiți să demisioneze în 1721, ca urmare a scandalului (*South Sea Bubble*) provocat de falimentul Companiei Mării Sudului (*South Sea Company*), la 9 ani după înființarea acesteia (sub ministeriatul lui Harley) ca societate pe acțiuni implicată în comerțul cu sclavi cu America de Sud. În 1720, Compania se oferise să preia o mare parte a datoriei naționale în schimbul unor privilegii comerciale și al plății unei dobînzii mici, ceea ce a făcut să-i crească valoarea acțiunilor. Falimentul Companiei, în urma unor zvonuri de insolabilitate, a ruinat mii de investitori, creînd o situație explozivă, cu atît mai mult cu cît în scandalul de corupție

* Este vorba de același loc în care s-a dat bătălia ce a încheiat Războiul Civil. Există 15 localități în diferite comitate în Anglia care poartă numele de Preston.

erau implicate cele două favorite *en titre* ale suveranului*. Tronul este salvat de Robert Walpole, fostul ministru de război și trezorer al marinei, care, ca prim-lord al Trezoreriei, transferă o parte a acțiunilor către Banca Angliei și Compania Indiilor de Est, reușind astfel să recîștige încrederea populației. După înlăturarea rivalilor săi politici (primul, real, cel de-al doilea, potențial) John Carteret, conte de Granville, și Charles Townshend (cumnatul său) la finele anilor '20, Walpole devine primul prim-ministru *de facto* din istoria Marii Britanii. Episodul *South Sea Bubble* a fost satirizat de Hogarth într-una din primele sale gravuri.

Principala contribuție politică a lui Walpole a fost crearea cabinetului de miniștri format exclusiv din membri ai „partidului Coroanei” (o idee preluată de la Robert Harley, fruntaș *tory* și arhitect al Tratatului de la Utrecht, v. vol. 2), care, pe baza unor favoruri și favoritisme, ajunge să controleze Camera Comunelor, devenită centrul puterii politice. Profitînd abil de complotul eșuat al lui Francis Atterbury, episcop de Rochester (1720), Walpole reușește să acrediteze ideea că toți *tory* sînt iacobiți rebeli, sau potențiali rebeli, ceea ce consolidează atît poziția lui de prim-ministru, cît și aceea a partidului *whig* care îl susținea.

În politica externă, domeniu predilect al suveranului, un moment important îl constituie încheierea alianței cu Franța (1716), la care aderă Țările de Jos (1717, Tripla Alianță) și Austria (1718, Cvadrupla Alianță). Alianța reușește să forțeze Spania lui Filip V să respecte Tratatul de la Utrecht și să renunțe la politica de înlocuire a dominației Austriei în nordul Italiei. Alianța se va fisura în 1725 (Tratatul de la Viena), cînd Spania și Austria încheie la rîndul lor o alianță care amenință interesele Angliei: compania austriacă de la Ostende face concurență Companiei Indiilor de Est, iar Spania încearcă să stopeze penetrația eco-

* Tot în 1720 are loc la Paris falimentul Companiei Mississippi, întemeiată de finanțistul și bancherul scoțian John Law, căruia Ludovic XV îi acordase monopolul comerțului maritim francez.

nomiei britanice în coloniile sale din America de Sud și cere, în același timp, retrocedarea Gibraltarului și a insulei Minorca, pierdute prin Tratatul de la Utrecht (1713). În fața acestei amenințări, Anglia își asigură sprijinul Franței și al Prusiei prin Tratatul de la Hanovra (1725), la care aderă mai târziu Țările de Jos, Suedia și Danemarca. Rusia, aflată în conflict deschis cu Suedia încă de la începutul Marelui Război Nordic (1700-1721), face cauză comună cu Austria. Războiul, care se anunța devastator la scară europeană (poate mai mult decât Războiul de 7 ani), este în cele din urmă evitat: împăratul Carol VI decide suspendarea activității Companiei din Ostende timp de șapte ani (preliminariile de pace de la Paris, mai 1727).

La mai puțin de o lună mai târziu, pe când se afla în drum spre Hanovra lui iubită, George, în vîrstă de 67 de ani, moare în urma unui atac de apoplexie (? hemoragie cerebrală) în apropiere de Osnabrück. A fost înmormîntat fără îmbălsămare (așa ceruse), mai întîi în capela palatului Leine (Leineschloss) din orașul Hanovra, iar după cel de-al Doilea Război Mondial, în capela palatului Herrenhausen, reședința familiei. George I este penultimul suveran britanic mort în străinătate*. O stradă și o grădină în stil englez din Hanovra îi perpetuează numele.

În timpul domniei sale ca rege al Marii Britanii, Irlandei și Hanovrei (uniune personală), însemnul heraldic al Casei de Hanovra, calul alb, este încorporat în cartierul al treilea al scutului regal (unde se află și astăzi)**.

În 1658, George s-a căsătorit, ca tînăr prinț, cu o principesă germană, Sophia Dorothea, fiica lui Georg Wilhelm, duce de Braunschweig-Lüneburg-Celle. În 1694, căsătoria a fost desfăcută, soția fiind acuzată de adulter cu un

* Ultimul a fost ducele de Windsor (fostul rege Eduard VIII), care a murit în 1972 la reședința sa din Bois de Boulogne și a fost înmormîntat la Frogmore, Windsor.

** Tehnic vorbind, moștenise de la tatăl său titlul de elector al Hanovrei, dar în ziua succesiunii la tron (1 august 1714), a adoptat titlul de rege al Hanovrei.

ofițer suedez (colonel de dragoni), contele Philip Christof von Königsmark (asasinat și dispărut fără urmă). Principesa, căreia i s-a interzis să se recăsătorească și să-și mai vadă copiii, și-a petrecut restul zilelor în castelul Ahlden, unde a avut domiciliul forțat. Din mariaj au rezultat doi copii: George (viitorul George II) și Sophia Dorothea (care s-a căsătorit cu Frederic Wilhelm I, regele Prusiei).

La rîndul său, George nu s-a mai recăsătorit. A avut, încă de la sosirea în Anglia, două metrese pe care le adusese din Hanovra, ambele cu nume baroce, iritante pentru urechile englezilor, anume baroana Ehrengard Melusina von Schulenburg (devenită ducasă de Kendal, o sexagenară scheletică) și baroana Charlotte Sophie Kielmannsegge (sora sa vitregă, nelegitimă, creată contesă de Darlington, o femeie supraponderală). În *Amintiri*, Horace Walpole (fiul lui Robert Walpole) face un portret grotesc al celor două concubine. Implicarea acestora în scandalul *South Sea Bubble* a fost una din cauzele lipsei de popularitate a suveranului. O a doua cauză a fost percepția populară (corectă) că Anglia, în speță contribuabilul britanic, avea de suferit financiar de pe urma alianței cu Hanovra. Un caz concret îl reprezintă Tratatul de la Stockholm (1719) încheiat de Anglia cu Suedia, prin care porturile fluviale Bremen și Verden, cu acces la Marea Baltică, reveneau Hanovrei.

Relațiile dintre George I și primul născut, George Augustus (viitorul George II) au marcat începutul unei ostilități fățișe între rege și moștenitorul tronului, tipică dinastiei de Hanovra.

O remarcă de spirit (posibil apocrifă) a monarhului, felicitat de un nobil german cu ocazia succesiunii la tronul Angliei, ar fi fost „Mai degrabă feliicită-mă că îl am ca supus pe Newton într-o țară și pe Leibniz în cealaltă”. Deși lipsit de înțelegere pentru artă și literatură, regele era sensibil la muzică: din suita cu care venise în Anglia făcea parte și tînărul Händel, Kapellmeister al curții de la Herrenhausen. Din iconografia vremii, se poate vedea că regele suferea de

boala lui Basedow-Graves, o trăsătură somatică care s-a diminuat progresiv la urmașii săi.

Statuia lui George I, drapat în togă, tronează în vârful turlei bisericii St. George din zona Bloomsbury, construită de Hawksmoor la 1730. Colecția regală de pictură are un tablou al regelui atribuit (studioului) lui Sir Godfrey Kneller.

În timpul domniei sale, își publică capodoperele Daniel Defoe (*Robinson Crusoe*) și Jonathan Swift (*Călătoriile lui Gulliver*).

George II (1727-1760). Unicul fiu al lui

George I s-a născut în 1683 în palatul princiar Herrenhausen din orașelul Hanovra. A fost botezat Georg Augustus. Un lucru neobișnuit (mai puțin comentat) este acela că tânărul prinț a fost naturalizat supus britanic în 1705. Naturalizarea i-a adus din partea reginei Ana titlurile de duce și marchiz de Cambridge, ca și Ordinul Jartierei, în 1706. În această calitate, pe lângă aceea de prinț de Hanovra, participă în 1708 la acțiuni militare în timpul războiului de succesiune la tronul Spaniei (v. vol. 2). La urcarea tatălui său pe tronul Angliei, a fost creat Prinț de Wales, ceremonia de investitură având loc în abația Westminster.

În 1705, George s-a căsătorit în palatul familial Herrenhausen cu Carolina, fiica lui Johann Friedrich, marcgraf de Brandenburg-Ansbach, și a Lenorei Louise de Saxa-Eisenach. Stabilită la Londra, tînăra pereche a intrat repede în conflict cu regele, trebuind să părăsească palatul St James și fixându-și reședința în Leicester House (o pro-

prietate a contelui de Leicester din secolul al XVII-lea), care mobila una din laturile actualei piețe omonime (pe locul unde se află astăzi cinematograful Empire) și care a devenit imediat centrul opoziției politice față de Palat*. Tînărul nu l-a iertat niciodată pe rege pentru faptul că l-a separat definitiv de mama sa (avea numai 11 ani în 1694). Ruptura dintre tată și fiu s-a produs pe fondul disensiunilor, uneori grave, din sînul coaliției *whig* focalizate în jurul duumviratului Walpole–Townshend și, respectiv, Sunderland – Stanhope. Concilierea a venit în 1720, ca un ecou al împăcării facțiunilor *whig*.

La moartea tatălui său, George este încoronat la Westminster pe 11 octombrie 1727, cînd corul catedralei a intonat anthemul *Zadok the Priest* compus de Händel pentru slujba de încoronare, un anthem care s-a cîntat de atunci la încoronarea tuturor suveranilor britanici.

Ajuns rege, George îl sprijină pe Walpole, care se bucura și de încrederea Parlamentului. În 1732, regele îi oferă primului-ministru reședința din Downing Street 10 ca sediu al guvernului. Walpole este cel care l-a convins pe suveran să nu se implice militar în războiul pentru succesiune la tronul Poloniei (1733-1735). În ultimii doi ani ai ministeriatului său, Anglia este implicată în războiul pentru succesiune la tronul Austriei (1740-1748)** . Un episod al acestui război este victoria englezilor aliați cu austriei, hanovrienii și olandezii asupra francezilor și bavarezilor în lupta de la Dettingen (15 iunie 1743, în Bavaria), în care George se ilustrează ca fiind ultimul monarh britanic care și-a condus personal trupele (e drept, purtînd uniformă hanovriană, nu engleză). În cinstea acestei victorii memorabile, Händel scrie un *Te Deum* și un anthem, cîntate prima oară în

* La fel va proceda și Kronprinz-ul Friedrich (viitorul Frederic cel Mare), aflat și el în conflict deschis cu tatăl său, Frederic Wilhelm I, regele Prusiei. Prințul a transformat reședința sa de la Rheinsberg în a doua curte prusacă.

** La 13 februarie 1741, într-un discurs ținut în Camera Comunelor, Robert Walpole pronunță celebra formulă *balance of power* care de atunci încoace a caracterizat politica externă britanică.

Capela Regală a palatului St James în luna noiembrie a aceluiași an, la cinci luni după eveniment. Războiul, în care englezii sînt bătută la Fontenoy (1745) și la Lawfeld (1747), se încheie prin Tratatul de la Aachen (Aix-la-Chapelle, 1748), prin care Anglia nu obține nici un câștig teritorial, ba chiar restituie Franței orașul Louisbourg din America, iar Franța se retrage din Țările de Jos, ocupate de Austria. Numai Prusia rămîne cu Silezia austriacă ocupată în timpul operațiunilor militare, de unde originea expresiei *travailler pour le roi de Prusse* (= a munci pe daiboj).

După căderea lui Walpole în 1742 (cu tot sprijinul perechii regale, mai ales al reginei), ca urmare a slabei gestionări a războiului cu Spania (cunoscut în istoriografia britanică sub denumirea de *Jenkins's Ear*, 1739-1748)², regele se orientează spre Carteret (ministrul său de Externe, care vorbea limba germană și a favorizat Hanovra), dar opoziția de succes a altor fruntași *whig* (mai întîi frații Pelham, apoi William Pitt cel Bătrîn, un orator de forță) îl obligă pe suveran să-l accepte în final pe ultimul ca ministru de război și virtual prim-ministru în 1757, la începutul Războiului de 7 ani (1756-1763). Și deși Anglia pierde insula Minorca (dobîndită prin tratatul de la Utrecht, v. vol. 2), abandonată de amiralul John Byng³ chiar la începutul conflictului armat și ocupată de francezi, Tratatul de Pace de la Paris din 1763 (dintre Anglia, Franța și Spania) semnat la încheierea ostilităților dintre beligeranți consfințește statutul *de facto* al Marii Britanii ca prima putere colonială a lumii, Minorca revenind Coroanei britanice.

În timpul domniei regelui George II, simpatizanții Casei Stuart fac o ultimă încercare de redobîndire a tronului în favoarea „tînărului pretendent” (*Young Pretender*), Charles Edward Stuart, fiul „vechiului pretendent”, James Francis Stuart. În 1745, carismaticul pretendent în vîrstă de 25 de ani se îmbarcă pe corabia *Elizabeth*, împreună cu șapte prieteni, și debarcă pe insula Eriskay (Hebridele de Est) venind din Franța (unde era cunoscut ca *le chevalier de Saint*

Georges, ca și tatăl său); el este bine primit de clanurile din nordul Scoției. Grație priceperii militare a lordului George Murray, reușește să dobîndească recunoașterea întregii Scoții, fiind privit ca un eliberator. Iacobiții ocupă Perth și Edinburgh. După un timp petrecut în capitala Scoției, Charles trece granița cu Anglia și ocupă orașele Manchester și Derby (care practic îi deschid porțile), fiind primit cu entuziasm de populație. Impetuos din fire, pretendentul dorește să pornească marșul asupra Londrei (unde guvernul intră în panică, deși regele își păstrează cumpătul), dar în cele din urmă ascultă sfatul prudentului său general Murray, care susținea reîntoarcerea în Scoția și consolidarea armatei. Bătălia decisivă dintre iacobiți și susținătorii Casei de Hanovra se dă în ziua de 16 aprilie 1746, la 8 km sud-est de Inverness, în smîrcurile de la Culloden. Atacul scoțienilor, irlandezilor și francezilor (în total c. 8.000) din armata de strînsură a pretendentului este stăvilit de tirul de muschete și de canonada trupelor engleze (avînd aceleași efective, dar bine disciplinate) comandate de William Augustus, primul duce de Cumberland (cel de-al doilea fiu al regelui). Contraatacul cavaleriei engleze creează derută în rîndul scoțienilor, care lasă pe cîmpul de luptă c. 1.000 de morți și răniți, c. 1.000 se predau, restul găsindu-și scăparea prin fugă. Tribulațiile pretendentului fugar (uneori deghizat în femeie) i-au construit acestuia o aură romantică, reflectată în poveștile și cîntecele populare despre *Bonnie Prince Charlie*. Ajuns în Franța, va fi extrădat doi ani mai tîrziu de Ludovic XV (care dorea pacea cu Anglia). Cel care se autointitula Carol al III-lea își va sfîrși zilele înecat în alcool (whisky) la Roma, în Palazzo Muti, în care se născuse cu aproape șapte decenii mai înainte. Nu lăsa în urmă nici un moștenitor legitim pe linie bărbătească, deși pretențiile la coroana Marii Britanii vor fi continuate de fratele său mai mic, Henry Benedict, care se autointitula Henric IX și era înalt prelat catolic. Odată cu moartea acestuia, în 1807, dispăre ultimul pretendent Stuart.